

Ν Ο Μ Π Ε Λ Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α Σ 1 9 9 3

TONI MORRISON

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

JAZZ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Jazz*

Συγγραφέας: Toni Morrison

Μετάφραση: Κατερίνα Σχινά

Διόρθωση-Επιμέλεια: Χρύσα Φραγκιαδάκη

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Θάνος Κακολύρης

© 1992 by Toni Morrison

© 2018, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2018

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστριαύ 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 281 6134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-851-5

TONI MORRISON

JAZZ

Μετάφραση Κατερίνα Σχινά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Για την R W και τον George

Είμαι το όνομα του ήχου
και ο ήχος του ονόματος.
Είμαι το σημάδι του γράμματος
και η ονομασία της διαίρεσης.

«Αστράφτεις και βροντάς, τέλειο πνεύμα»
*Ναγκ Χαμαντί*¹

1. Η Βιβλιοθήκη Ναγκ Χαμαντί συνίσταται από μια συλλογή πρώιμων Χριστιανικών και Γνωστικών κειμένων, που βρέθηκε κοντά στην ομώνυμη πόλη της Αιγύπτου το 1945.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στεκόταν εκεί, γλείφοντας τις χιονονιφάδες από το πάνω χέιλος της, κι έτρεμε σύγκορμη, εκτός απ' το αριστερό της χέρι που κρατούσε το μαχαίρι...»

Αυτή η φράση δεν λειτούργησε ως εναρκτήρια της *Τζαζ*, επειδή έκανε απολύτως προβλέψιμα όσα θα μπορούσαν να ακολουθήσουν: το αναπόφευκτο «Και ύστερα, εκείνη...» έμοιαζε εντελώς ακατάλληλο. Με ενδιέφερε να αποδώσω μια περίοδο της αφροαμερικανικής ζωής μέσα από έναν συγκεκριμένο φακό – έναν φακό που θα μπορούσε να αντικατοπτρίσει το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά της μουσικής της (αισθηματισμό, ελευθερία επιλογής, καταβαράθρωση, αποπλάνηση, θυμό) και τον τρόπο της έκφρασής τους. Είχα καταλήξει στην περίοδο, την αφηγηματική γραμμή και τον τόπο πολύ καιρό πριν, έχοντας δει τη φωτογραφία ενός ωραίου κοριτσιού σ' ένα φέρετρο και διαβάσει την αφήγηση του φωτογράφου για το πώς έφτασε εκεί. Στο βιβλίο *The Harlem Book of the Dead*, ο φωτογράφος Τζέιμς Βαν Ντερ Ζέε, λέει στην Καμίλ Μπίλοπς τι θυμάται από τον θάνατο

του κοριτσιού: «Νομίζω πως ήταν εκείνη που την πυροβόλησε ο καλός της σ' ένα πάρτι, χρησιμοποιώντας ένα όπλο με σιγαστήρα. Παραπονέθηκε ότι αισθανόταν άσχημα στο πάρτι και οι φίλες της είπαν, “Γιατί δεν ξαπλώνεις λιγάκι;”. Και την οδήγησαν στο υπνοδωμάτιο και την έβαλαν να ξαπλώσει. Μόλις θέλησαν να ξεκουμπώσουν το φόρεμά της είδαν το αίμα. Τη ρώτησαν τι είχε συμβεί, κι εκείνη είπε, “Θα σας πω αύριο, ναι. Θα σας πω αύριο”. Απλώς προσπαθούσε να του δώσει την ευκαιρία να το σκάσει. Για τη φωτογραφία, τοποθέτησα τα λουλούδια πάνω στο στήθος της». Το κίνητρο που την ώθησε να βάλει τον εαυτό της σε κίνδυνο περιμένοντας, να αποδεχθεί ως νόμιμη την εκδίκηση του εραστή της, μου είχε φανεί υπερβολικά νεανικό, υπερβολικά ανόητο, υπερβολικά απορροφημένο και μπλεγμένο με την έννοια της θυσίας που απαιτούσε ο τραγικά ρομαντικός έρωτας. Η ιστορία αυτή απέπνεε την περήφανη απελπισία του έρωτα την οποία υπερασπίζονται και θρηνούν τα μπλουζ και ταυτόχρονα εμπεριείχε την ακαταμάχητη ενέργεια της μουσικής τζαζ. Μου επιβλήθηκε αμέσως, επιθετικά, ως ο σπόρος μιας πλοκής, μιας αφηγηματικής γραμμής.

Η *Αγαπημένη* είχε απελευθερώσει ένα σμήνος ιδεών για το πώς και το τι θεωρεί πολύτιμο κανείς στις συνθήκες της σκληρότητας και της συναισθηματικής στρέβλωσης που επιβάλλει η κοινωνία των σκλάβων. Μια τέτοια ιδέα –η αγάπη ως μόνιμο πένθος, ως μόνιμος κατατρεγμός που στοιχειώνει όποιον τη νιώσει– με οδήγησε σε μια παράλληλη σκέψη: πώς αυτές οι σχέσεις μεταβλήθηκαν αργότερα μέσα (ή από) κάποιο επίπεδο ελευθερίας. Μια μεταβολή που έγινε ολοφάνερη στη μουσική. Με εντυπωσίαζε ο μοντερνισμός τον οποίο προανήγγειλε και εξέπεμπε η τζαζ, η αδικαιολόγητη αισιοδοξία της. Όποια κι αν ήταν η αλήθεια ή οι

συνέπειες των ατομικών περιπλοκών και του φυλετικού τοπίου, η μουσική επέμενε ότι το παρελθόν μπορεί να μας κατατρώει, αλλά δεν θα μας παγιδέψει. Απαιτούσε ένα μέλλον και αρνιόταν να θεωρήσει το παρελθόν ως «... έναν κακομεταχειρισμένο δίσκο που δεν μπορεί παρά να επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά στο σημείο που έχει γρατζουνιστεί και καμιά δύναμη στον κόσμο δεν είναι σε θέση να σηκώσει τον βραχίονα του πικάπ με τη βελόνα».

Στα τρία επόμενα χρόνια, οι ήρωες πήραν μορφή – ένα μεγαλύτερο ζευγάρι με καταγωγή από τον Νότο· ο αντίκτυπος που έχει πάνω τους η νέα μητροπολιτική ελευθερία· η αδυναμία τους να χειριστούν τα συναισθήματά τους, από τη ριζική αλλαγή που τους απαλλάσσει από την απειλή του μετεμφυλιακού Νότου στην υπόσχεση του μεταπολεμικού Βορρά. Το ζευγάρι θα αναγκαζόταν να ανταποκριθεί στην παρουσία ενός κοριτσιού που εισάγει στη ζωή τους ένα νέο είδος κινδύνου – μάλλον ψυχολογικού παρά φυσικού. Για να αναπαράγω τη γεύση της περιόδου, διάβασα κάθε εφημερίδα «εγχρώμων» του 1926 που είχα καταφέρει να βρω. Τα άρθρα, τις διαφημίσεις, τις μόνιμες στήλες, τις αγγελίες. Διάβασα προγράμματα του Κατηχητικού, προγράμματα από τελετές αποφοίτησης, πρακτικά από συναντήσεις γυναικείων λεσχών, περιοδικά ποίησης, δοκίμια. Άκουσα τους γρατζουνισμένους δίσκους της «φυλής» με ετικέτες όπως Okeh, Black Swan, Chess, Savoy, King, Peacock.

Και θυμήθηκα.

Η μητέρα μου ήταν είκοσι ετών το 1926· ο πατέρας μου δεκαεννέα. Πέντε χρόνια αργότερα, γεννήθηκα εγώ. Είχαν και οι δυο τους εγκαταλείψει τον Νότο παιδιά και ξεχειλίζουν από τρομακτικές ιστορίες συνδυσασμένες με μιαν αλλόκοτη νοσταλγία. Έπαιζαν τους δίσκους, τραγουδούσαν τα τραγούδια, διάβαζαν τις

εφημερίδες, φορούσαν τα ρούχα, μιλούσαν τη γλώσσα της δεκαετίας του είκοσι και συζητούσαν αδιάκοπα για την κοινωνική υπόσταση του Νέγρου.

Θυμάμαι που είχα ανοίξει ένα μεταλλικό μπαούλο, στημένο σαν κασέλα θησαυρών στο χολ του σπιτιού μας. Το κλείθρο, κλειστό αλλά όχι κλειδωμένο, ήταν σαγηνευτικό: η στρογγυλή, περίτεχνη κεφαλή του, οι κύλινδροι – τα πάντα εφάρμοζαν, κροτάλιζαν, υπάκουαν. Το σκέπασμα ήταν βαρύ, αλλά οι μεντεσέδες του αθόρυβοι· μια λαθραία είσοδος, καταπώς έπρεπε, σ' αυτόν τον θησαυρό που με είχαν προειδοποιήσει να μην πλησιάσω ποτέ μα ποτέ. Είμαι πολύ μικρή για το σχολείο και οι μέρες είναι ατέλειωτες χωρίς την αδελφή μου. Είναι σοβαρή και σπουδαία, τώρα που έχει μια καθημερινή υποχρέωση (πρώτη δημοτικού) κι εγώ δεν έχω τίποτε να κάνω. Η μητέρα μου βρίσκεται στην πίσω αυλή. Στο σπίτι δεν είναι κανένας άλλος, κανένας άλλος δεν θα μάθει πόσο βολικό είναι αυτό το κλείθρο, πόσο σιωπηλά σηκώνεται αυτό το σκέπασμα. Ο θησαυρός που πιστεύω ότι κρύβεται εκεί δεν με απογοητεύει. Ακριβώς πάνω σε μερικά μεταξωτά φορέματα, βλέπω ένα βραδινό τσαντάκι, μικροσκοπικό, ολοκέντητο, με κρόσσια από γυάλινες χαντρούλες που λικνίζονται δελεαστικά.

Η μητέρα μου ακούει την κραυγή, εγώ όμως όχι. Το μόνο που θυμάμαι είναι ο οξύς πόνος καθώς το σκέπασμα του μπαούλου μου λιώνει το χέρι· ύστερα, ξυπνάω στην αγκαλιά της. Νόμιζα πως θα είχε θυμώσει μαζί μου για την ανυπακοή μου, αλλά όχι. Με παρηγορεί, τραγουδάει απαλά, καθώς μου μαλάσσει το χέρι, τρίβοντάς το με ένα παγάκι. Είχα λιποθυμήσει. Μα αυτό το πάθαιναν μόνο οι μεγάλοι! Πόσο θα ζήλευε η αδελφή μου όταν θα της έλεγα για τον πόνο· πόσο ώριμη αισθανόμουν, πόσο αγαπημένη. Όμως το ότι είδα, το ότι περιεργάστηκα το τσαντάκι, τον

θησαυρό – αυτό δεν θα της το περιέγραφα. Θα κρατούσα μόνο για τον εαυτό μου εκείνη τη φευγαλέα ματιά στον κόσμο που περιέβαλλε τη μητέρα μου προτού με γεννήσει. Ήταν ιδιωτικό. Ήταν λαμπερό. Και τώρα πια, ήταν και δικό μου.

Έχοντας ήδη εστιάσει, στην *Αγαπημένη*, στη μητρική αγάπη, σκόπευα να εξετάσω την αγάπη του ζευγαριού – την αναδιαμόρφωση του «εαυτού» μέσα σε τέτοιες σχέσεις· τη διαπραγμάτευση μεταξύ ατομικότητας και αφοσίωσης σε έναν άλλον. Ο ρομαντικός έρωτας μου φαινόταν ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της δεκαετίας του είκοσι, και η τζαζ ο κινητήρας του.

Μολονότι είχα μια ιδέα, το πλαίσιο, την αφηγηματική γραμμή, χαρακτήρες, δεδομένα, δεν μπορούσα να καταλήξω σε μια δομή που θα περιέκλειε το νόημα και όχι την πληροφορία· όπου το εγχείρημα θα πλησίαζε όσο το δυνατόν περισσότερο στην ιδέα του για το ίδιο – την ουσία της λεγόμενης Εποχής της Τζαζ. Τη στιγμή που μια αφροαμερικανική μορφή τέχνης θα καθόριζε, θα επηρέαζε, θα αντανakλούσε την κουλτούρα ενός έθνους με τόσο πολλούς τρόπους: την άνθιση της σεξουαλικής ελευθερίας, μια έκρηξη πολιτικής, οικονομικής και καλλιτεχνικής δύναμης· τις ηθικές συγκρούσεις μεταξύ ιερού και εγκόσμιου· το χέρι του παρελθόντος που συντρίβεται από το παρόν. Την πρωτοκαθεδρία σ' αυτά τα γνωρίσματα, ωστόσο, την είχε η επινόηση. Ο αυτοσχεδιασμός, η πρωτοτυπία, η αλλαγή. Αντί να μιλάει γι' αυτά τα χαρακτηριστικά, το μυθιστόρημα αναζητούσε έναν τρόπο να γίνει αυτά τα χαρακτηριστικά.

Η προσπάθειά μου να μπω σ' αυτόν τον κόσμο οδηγούσε συνεχώς σε απογοητεύσεις. Δεν μπορούσα να προσδιορίσω τη φωνή, την οπτική γωνία. Η ιστορία άνοιγε με την προδομένη σύζυγο, αποφασισμένη να σκοτώσει την αντίζηλό της. «Στεκόταν εκεί,

γλείφοντας τις χιονονιφάδες από το πάνω χείλος της...» Εντάξει, ίσως. Ίσως. Όμως αυτή η πρόταση αδυνατούσε παντελώς να αντλήσει από το υλικό ή από τους ανθρώπους το συνθετικό δράμα της περιόδου, την απρόβλεπτη φύση του. Γνώριζα τα πάντα γι' αυτή τη σύζυγο και, θυμωμένη από την ανικανότητά μου να βρω την κατάλληλη γλώσσα για να την αποκαλύψω, πέταξα το μολύβι μου στο πάτωμα, πήρα μια ανάσα αηδιασμένη και σκέφτηκα «Ω, μίλα! Τι είναι αυτό; Την ξέρω αυτή τη γυναίκα. Ξέρω το νούμερο της φούστας της, από ποιο πλευρό κοιμάται. Ξέρω πώς λέγεται το λάδι που βάζει στα μαλλιά της, τη μυρωδιά του...» Κι έτσι αυτό ακριβώς έγραψα, αβίαστα, χωρίς καμιά παύση, παίζοντας, απλώς παίζοντας με τη φωνή· χωρίς να σκέφτομαι καν ποιο ήταν αυτό το εγώ, ώσπου πια φαινόταν φυσικό, αναπόφευκτο, ότι ο αφηγητής θα ήταν πλέον σε θέση να ευθυγραμμιστεί με τη διαδικασία της επινόησης, του αυτοσχεδιασμού, της αλλαγής, και να την εγκαινιάσει. Σχολιάζοντας, κρίνοντας, διακινδυνεύοντας, μαθαίνοντας. Είχα γράψει μυθιστορήματα στα οποία η δομή ήταν σχεδιασμένη για να προβάλλει το νόημα· εδώ η δομή θα αντιστοιχούσε απολύτως προς το νόημα. Η πρόκληση ήταν να εκθέσω και να θάψω τη μαστοριά και να οδηγήσω τη γραφή πέρα από τους κανόνες. Δεν ήθελα απλώς ένα μουσικό υπόβαθρο, ή διακοσμητικές αναφορές σ' αυτό. Ήθελα η δουλειά μου να είναι μια εκδήλωση της ευφυΐας, του αισθησιασμού, της αναρχίας της μουσικής· της ιστορίας της, του φάσματός της, της νεωτερικότητάς της.

Τραγουδούσε, η μητέρα μου, όπως άλλοι άνθρωποι ρέμβαζαν. Ένα σταθερό ρεύμα όμορφων ήχων που τους θεωρούσα δεδομένους, κάτι σαν το οξυγόνο. «Ave Maria, gratia plena... Ξύπνησα τούτο το πρωί μ' έναν φρικτό πονοκέφαλο / ο άντρας μου μού άφησε μονάχα ένα δωμάτιο κι ένα κρεβάτι... Ακριβέ μου Κύριε,

καθοδήγησέ με... Θα αγοράσω ένα πιστόλι, όσο νιώθω δυνατός... L' amour est un oiseau rebel... Όταν το βαθύ μαβί πέφτει στον καταχνιασμένο κήπο... Έχω χαρακτήρα και τρόπο όλο δικό μου / όταν ο άντρας αρχίσει να κλοτσάει ας πάει να βρει καινούριο σπίτι... Ω, Άγια νύχτα...» Όπως η μουσική που έγινε γνωστή ως τζαζ, τσιμπολογούσε από παντού, ήξερε τα πάντα –γκόσπελ, κλασική μουσική, μπλουζ, ύμνους– και τα έκανε δικά της.

Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να δημιουργήσω την ατμόσφαιρα, να διαλέξω την παλέτα, να συνενώσω τους ήχους των νιάτων της και να τους μετατρέψω σε μια γλώσσα εξίσου σαγηνευτική, εξίσου λαμπερή μ' ένα βραδινό τσαντάκι παραχωμένο σ' ένα μπαούλο!

Ο Τζο Τρέις, ένας μεσόκοπος πλανόδιος πωλητής καλλυντικών, πυροβολεί θανάσιμα τη νεαρή ερωμένη του. Τυφλωμένη από τη ζήλια, η γυναίκα του, η Βάιολετ, εισβάλλει στην εκκλησία την ώρα της κηδείας και επιτίθεται στη νεκρή. Μια παθιασμένη ιστορία έρωτα και εμμονής, που εκτυλίσσεται στο Χάρλεμ του Μεσοπολέμου με αναδρομές στον αμερικανικό Νότο του 19ου αιώνα, για να μιλήσει για τα συναισθήματα, τις προσδοκίες, τους φόβους και τη σκληρή πραγματικότητα της αφροαμερικανικής ζωής.

Μυθιστόρημα γραμμένο σαν μουσική σύνθεση της τζαζ μέσα από τον έξοχο συνδυασμό ποικίλων αφηγηματικών φωνών, το *Jazz* είναι το αφροαμερικανικό έπος που χάρισε στη συγγραφέα το Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Το Jazz αναφλέγεται με μια ένταση που συναντά κανείς μόνο στην τραγική ποίηση του παρελθόντος και όχι στο σύγχρονο μυθιστόρημα.

THE GUARDIAN

Πρόκειται για το βιβλίο των αντιθέτων: νεότητα και γήρας, στείρωση και σεξουαλικότητα, ύπαιθρος και πόλη, άντρες και γυναίκες.

Μια πολυπρισματική αφήγηση που μας εισάγει σε έναν ρευστό, πολυδιάστατο κόσμο.

THE NEW YORK TIMES REVIEW OF BOOKS

Ίσως να είναι η τελευταία κλασική Αμερικανίδα συγγραφέας, στην παράδοση ενός Poe, ενός Melville, ενός Twain, ενός Faulkner.

NEWSWEEK

ISBN 978-960-569-851-5

9 789605 698515

Κωδ. μηχ/σης 25.118

www.epbooks.gr